

VIAȚA MUZEALĂ DIN BASARABIA PÂNĂ LA 1918

ELENA PLOȘNIȚĂ

În evoluția muzeografiei din teritoriul românesc dintre Prut și Nistru distingem câteva perioade cu trăsături specifice determinate de schimbările politice, administrativ-teritoriale, social-economice care au intervenit ca rezultat al păcii de la București (mai 1812), al Marii Uniri din anul 1918, al actului de amputare a teritoriului național din anul 1940, al actului de încorporare a Basarabiei în URSS (1944), a Declarației de independență a Republicii Moldova (1991).

În prezentul articol ne propunem să relevăm unele aspecte ale fenomenului apariției și dezvoltării muzeelor din Basarabia în epoca modernă (1812—1918). Înainte de a trece la dezvoltarea subiectului propriu-zis trebuie să amintim că, drept consecință a războiului ruso-turc din anii 1806—1812, Rusia anexează o parte din Moldova românească pe care o va numi arbitrar gubernia Basarabia. Deci, după 1812, Basarabia a evoluat în noul context impus de Rusia țaristă. Acest context a fost nefavorabil pentru dezvoltarea culturii românești, în general, și pentru înființarea și dezvoltarea muzeelor în special. Pe parcursul întregii epoci moderne românii basarabeni au fost supuși unei crunte asupririi naționale și culturale, unei inegalități politice și economice. Aceasta explică, de altfel, și lipsa unui muzeu național în Basarabia și numărul mic de muzee din această perioadă.

La sfârșitul secolului al XIX-lea crește numărul muzeelor din Rusia. Acest fapt

se datorează proceselor economice, sociale, culturale din viața societății. Se înființează muzee și în regiunile naționale ale Imperiului Rus. În anul 1889, apare primul muzeu public din Basarabia. În lunile septembrie-octombrie a acestui an a fost organizată la Chișinău o frumoasă expoziție agricolă și industrială. A fost o expoziție de mari proporții, cu zece secțiuni. Cele mai bogate și mai variate au fost secțiile: „mașini agricole”, „materiale de construcție”, „industrie casnică”, „tehnică-artistică”. Expoziția din anul 1889 a fost organizată de către Zemstva¹ gubernială din inițiativa baronului A. Styart, membru al Consiliului Zemstvei. Realizarea ei a fost susținută nu numai de către intelectuali ci de întreaga populație. Reprezentantii diferitelor păături sociale și-au prezentat în cadrul expoziției mostre ale producției lor. La închiderea expoziției o bună parte din exponate a fost donată Zemstvei spre înființarea unui muzeu. Această donație a format nucleul primului muzeu public din Basarabia. Inițial, muzeul a primit titulatura — „Muzeul agricol”, mai târziu — „Muzeul zoologic, agricol și de meșteșugărit al Zemstvei din Basarabia”. În vocabularul localnicilor el a intrat și s-a statornicit pe un timp îndelungat cu un nume simplu — „Muzeul Zemstvei”. „Muzeul Zemstvei” este o categorie de muzee cu caracter mixt (agricol, științele naturii), caracteristică pentru muzeografia rusă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ele erau

deschise ca instituții auxiliare, pe lângă Zemstve, și aveau ca scop să contribuie la dezvoltarea economiei locale și să acorde ajutor practic agricultorilor. V. Docuceaev, basarabean de origine, secretarul Societății naturaliştilor din Sankt-Petersburg, a fost autorul *Statutului-model* al muzeului Zemstvei rusești. După ce a fost discutat și aprobat de Societate în 1886, *Statutul-model* a fost trimis în toate centrele guberniale ale Rusiei. Conform concepției naturalistului V. Docuceaev, muzeul Zemstvei trebuia să rezolve două sarcini: științifică și practică. Prima consta „în studierea științelor naturii din gubernia dată, crearea colecțiilor botanice și zoologice, iar a doua — în acordarea de ajutor practic agricultorilor”⁷² *Statutul-model* al muzeului Zemstvei elaborat de V. Docuceaev a servit ca bază și pentru crearea „Muzeului Zemstvei din Basarabia”. Scopurile și modalitățile de organizare a muzeului basarabean le aflăm din *Catalogul explicativ* al muzeului editat în 1912. După cum indică autorii, scopul înființării muzeului „a fost mai mult practic, el trebuia să facă cunoscute agricultorilor cele mai noi realizări din domeniul agriculturii”⁷³. Inițial, muzeul avea două secții: agricolă și de științele naturii. Din primii ani și-a găsit adăpost în localul Zemstvei guberniale. Zemstva gubernială asigura anual muzeul cu o sumă de 500 de ruble. După 1891, suma a crescut până la 1000 de ruble. Reprezentanții diferitelor păături sociale care au susținut ideea creării muzeului asigurau anual muzeul cu donații bănești. O grijă deosebită pentru muzeu purtau baronul A. Styart, de la 1898 președintele Zemstvei guberniale, primul conducător al muzeului, A. Osterman, primul preparator și conservator al muzeului ș.a. În primele două decenii de existență, muzeul acorda o atenție sporită științelor naturii, creării colecțiilor biologice, colecționării și conservării colecțiilor faunistice. Minunatele colecții ale muzeului au fost prezentate în repetate rânduri la diferite expoziții din Basarabia, Rusia și din străinătate. În 1894, unele colecții ale muzeului sunt prezentate la expoziția internațională de pomicultură din Sankt-

Petersburg. Muzeul a fost distins cu diploma de onoare și premiul I, iar F. Osterman a primit diplomă pentru exponatele muzeului compuse din câteva serii biologice reprezentând dezvoltarea păsărilor și insectelor dăunătoare pomiculturii. În 1901, muzeul a expus preparate anatomice, biologice și embriologice la *Congresul medicilor și naturaliştilor ruși* care a avut loc la Sankt-Petersburg. Exponatele muzeului au fost apreciate de comisia de experți. Muzeul s-a impus curând în viața culturală a Chișinăului, devenind un centru științific și cultural. Acestea au determinat administrația Zemstvei să-i ofere o clădire specială. Localul a fost construit în partea de sus a orașului, în stil maur, după proiectul arhitectului V. Tăganco. Deschiderea expoziției în noul local a avut loc la 30 aprilie 1906. Exponatele au fost etalate în trei compartimente — 1. zoologie, 2. ceramică și industrie casnică, 3. pomicultură și viticultură. Opinia publică a sprijinit prin toate mijloacele existența muzeului. Fiind unicul muzeu pe teritoriul Basarabiei până la începutul veacului al XX-lea, muzeul atrăgea atenția colecționarilor. Românii basarabeni au ținut mereu să-și evidențieze particularitățile culturii lor prin colectarea pieselor etnografice și depozitarea lor în muzeul Zemstvei. Și cu toată denumirea sa, muzeul va deveni și depozitarul unor însemnate colecții etnografice, numismatice, arheologice; donațiile având un rol decisiv în dezvoltarea muzeului până la 1918.

Cercetând dosarele de arhivă ce conțin date cu privire la evoluția muzeului, putem afirma că un număr destul de mare dintre donatori era din rândurile preoțimii și țărănimii. Ei preferau să doneze sau să propună muzeului spre achiziție covoare vechi moldovenești, ștergare, ceramică și alte piese etnografice. Faptul că printre cei ce doreau să îmbogățească patrimoniul muzeului erau diferite categorii sociale ne vorbește despre conștiința colectivă a necesității existenței muzeului ca instituție publică. Muzeul era considerat ca un loc sfânt pentru păstrarea vestigiilor trecutului. Savanții colecționari considerau și ei mu-

zeul ca cel mai potrivit loc de păstrare a colecțiilor științifice. Un loc aparte ocupă printre ei geologul F. Porucic care a donat muzeului în nenumărate rânduri colecțiile sale. Prezintă interes colecția donată în anul 1911, colecție ce cuprindea „50 de minerale, zeci de exemplare de pietre prețioase și semiprețioase, diferite roci”⁴. Un alt savant basarabean, militant al mișcării naționale, director al Muzeului Zemstvei din 1909 — P. Gore — a donat muzeului „8 covoare românești”⁵. Un permanent și sigur donator al muzeului au fost mănăstirile Basarabiei care completeau patrimoniul muzeului cu covoare moldovenești și cu cărți vechi. S-au evidențiat mănăstirile Hâncul, Hârbovăț, Recula ș.a. Un aport deosebit în completarea colecțiilor cu obiecte meșteșugărești și de industrie casnică l-au avut școlile din Basarabia. Achiziționarea pieselor etnografice se făcea și de la expozițiile locale⁶ care au devenit un eveniment periodic în viața culturală și socială a Basarabiei de la începutul secolului al XX-lea. Până la 1918, muzeul a înregistrat o continuă dezvoltare atât în ceea ce privește patrimoniul cât și activitatea de popularizare a colecțiilor. Instruirea publicului a fost considerată drept o sarcină esențială. Muzeul era pus la dispoziția vizitatorilor conform unui program care prevedea „vizitarea sălilor pentru chișinăuieni — duminica de la 11—14, pentru cei veniți din alte localități și pentru grupe, la orice oră”⁷. Muzeul nu a dus lipsă de public. Aceasta constituie o dovadă a recunoașterii și a susținerii muzeului de către anumite pătri sociale. Datele statistice arată faptul că publicul basarabean prefera să viziteze muzeul în lunile de toamnă — septembrie și octombrie. Dacă în primii ani numărul vizitatorilor era de cca 3000 pe an, apoi începând cu anul 1910, numărul crește considerabil depășind cifra de 25 000 anual⁸. Mai mult de jumătate de vizitatori erau maturii. Muzeul era vizitat nu numai de basarabeni, dar și de grupe de studenți din diferite orașe ale Rusiei și de mulți savanți din străinătate.

Dacă la început muzeul avea o structură instructiv-didactică și servea cau-

zei răspândirii cunoștințelor agricole, spre sfârșitul epocii moderne muzeul își va propune ca sarcină de bază cercetările științifice. În următoarea perioadă de dezvoltare a muzeului, cercetarea științifică va deveni cu adevărat obiectivul principal al personalului muzeal. Muzeul Zemstvei există și astăzi la Chișinău dar nu în forma și sub numele inițial. Oricum ar fi, anul 1889 rămâne o dată de referință în viața culturală a Basarabiei epocii moderne, o dată de început a muzeografiei în zonă.

Merită să vorbim măcar și în trecut despre muzeul de la Tighina (Bender). Inițiativa de a înființa un muzeu în această localitate aparține lui A. Greculov, șeful atelierului pentru confecționarea rechizitelor școlare de pe lângă Zemstva județeană. Timp de câțiva ani A. Greculov a adunat colecțiile necesare pentru inaugurarea muzeului. În luna iulie 1914, o revistă din oraș anunța locuitorii că „în luna noiembrie va avea loc inaugurarea muzeului agricol și pedagogic cu o secție de istorie naturală”⁹. În ziua de 23 noiembrie 1914, la orele 12, a fost săvârșit un Tedeum cu ocazia sfârșirii muzeului Zemstvei¹⁰. Până la 1918, muzeul a purtat titulatura de „Muzeul agricol și de științele naturii al Zemstvei din Bender”. Un enorm ajutor în crearea muzeului l-a acordat „Muzeul zoologic, agricol și de meșteșugărit al Zemstvei din Basarabia”. Baro-nul A. Styart a adus din Franța pentru muzeul din Bender o bogată colecție zoologică. Muzeul Zemstvei din Bender avea un patrimoniu mai mic decât muzeul Zemstvei din Basarabia și până la 1918, a servit ca bază didactică pentru școlile din județ.

La capitolul Muzeul Zemstvei am mai putea adăuga că au fost făcute încercări de a înjgheba asemenea muzee și în alte localități ale Basarabiei. Aceste eforturi nu au fost încununate de succes — s-au constituit doar mici nuclee care pe parcursul câtorva ani s-au autodesființat. Deci, politica țarismului rus a impus Basarabiei și anumite orientări în dezvoltarea muzeografiei. Ca și în Rusia, la sfârșitul secolului al XIX-lea apar muzeele Zemstvelor. De fapt Zem-

stvele au fost acele instituții care stimulau activitatea muzeelor. În muzeele Zemstvelor istoria naturală era pusă pe primul plan. În Basarabia, spre deosebire de Rusia, muzeele Zemstvelor alături de colecțiile de științele naturii, au acumulat și bogate colecții etnografice și de industrie casnică. Muzeele Zemstvelor au contribuit la păstrarea bunurilor culturale, ca și la unele cercetări științifice în domeniul științelor naturii. Muzeele Zemstvelor din Basarabia n-au avut nici o publicație specială. Muzeul Zemstvei guberniale a editat două lucruri — „Albumul covoarelor moldovenești”, ieșită de sub tipar în anul 1912. Tot în același an, a fost publicat „Catalogul explicativ al Muzeului Zemstvei din Basarabia”. Muzeografii și-au publicat rezultatele investigațiilor în domeniul științelor naturii în revista Societății naturaliştilor din Basarabia, intitulată „Studii”.

Unul din noile fenomene ale vieții publice care apare în Basarabia după reformele burgheze din anii '60—'70 ai secolului al XIX-lea a fost organizarea și activitatea unor societăți științifice. La Chișinău, până la 1918, au existat câteva societăți: Societatea naturaliştilor din Basarabia, Societatea gubernială științifică de arhivistică, Societatea bisericească istorico-arheologică iar la Soroca — Societatea cercetătorilor ținutului Nistean. Toate aceste societăți au apărut din inițiativa intelectualilor basarabeni. Ele au avut un rol important în acțiunea de înghebare a unor colecții de obiecte și documente și chiar de întemeiere a unor muzee. De aceea, câteva date despre activitatea lor se impun. Ne vom referi la activitatea lor în domeniul muzeografiei.

La 23 august 1898, elita intelectuală a Basarabiei s-a reunit în incinta Școlii reale din Chișinău pentru a întemeia prima societate științifică din ținut — Societatea gubernială științifică de arhivistică. În această zi, președinte al Societății a fost numit N. Codreanu, directorul Școlii reale din Chișinău, iar secretar — I. Halippa, inspector-adjunct la Seminarul teologic din Chișinău, apoi funcționar la direcția învățământului pu-

blic. Inițial, au fost înregistrați 200 de membri; majoritatea din ei erau profesori la diferite instituții școlare din Basarabia, precum și savanți, colecționari etc. Am numi printre ei pe colecționarii S. Potoțchi, M. Draganov, D. Suruceanu, A. Crâlov. Societatea a fost creată pentru „studierea ținutului în plan arheologic și istoric”. O a doua sarcină, după cum afirma I. Halippa, era crearea unui muzeu de istorie a Basarabiei. Această sarcină a fost menționată și după un an de activitate la Ședința din 17 ianuarie 1899, în *Raportul* prezentat. I. Halippa a fost primul român basarabean care a pus problema înființării unui muzeu de istorie a Basarabiei. El era convins că baza patrimoniului unui asemenea muzeu trebuie să o constituie piesele arheologice, colectate pe teritoriul Basarabiei. Dar în primul an de activitate a Societății au fost adunate doar câteva piese și acestea donate de către O. Goronovici, văduva arheologului și colecționarului I. Suruceanu.

Populația Basarabiei oferea spre achiziționare doar monede vechi de argint și aramă, arme turcești. De aceea I. Halippa la ședințele Societății pune mereu în discuție problema săpăturilor arheologice. El menționa la una din ședințe că „trebuie să punem accentul pe arheologie și să nu uităm că locuim într-o regiune bogată în vestigii arheologice; săpăturile arheologice ne vor da piese și vom putea atunci înființa muzeul care va fi o dovadă convingătoare a activității Societății”¹¹. I. Halippa, spre deosebire de alți membri ai Societății, considera necesar mai întâi crearea muzeului și numai după aceea a arhivei de documente. El socotea că arhiva „nu va atrăgea atenția maselor, dar dacă nu va fi atenția maselor, nu va exista nici interes pentru activitatea Societății”¹². I. Halippa remarcă importanța vestigiilor arheologice și etnografice, făcând mereu apel la populație ca aceste vestigii să fie depuse la muzeu pentru că ele „sunt acele care ne dau posibilitatea să ne cunoaștem trecutul”. A făcut nenumărate demersuri la Societate și la instituțiile de arheologie din Rusia cerând insistent permisiunea pentru organizarea săpătu-

rilor arheologice pe teritoriul Basarabiei. El a adunat și a publicat date interesante despre monumentele arheologice din ținut. Era convins că mai devreme sau mai târziu Societatea va înființa „Muzeul de antichități istorice și preistorice”. Cu acest scop el achiziționa pentru Societate, literatură științifică necesară în procesul de valorificare a patrimoniului muzeal. A fost sufletul acțiunii de achiziționare a cărților din România. Prezenta regulat la ședințele Societății lista cărților despre poporul român ce se editau în România. Cărțile achiziționate erau puse în discuție. Un viu interes a trezit membrilor Societății lucrarea lui N. Iorga — *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*. Numai datorită insistenței lui I. Halippa, Societatea primea de la București „Analele Academiei Române” și lucrările savanților: A.D. Xenopol, N. Iorga, B.P. Hasdeu. Remarcăm că în această perioadă era unica instituție basarabeană care primea literatură din România. În timp de câțiva ani, Societatea a acumulat sute de monede de argint și aramă, diferite medalii, piese arheologice, zeci de documente, diplome, instrumente muzicale vechi etc.

În anul 1903, membrii Societății considerau că pe baza patrimoniului cultural adunat se poate de acum înființa muzeul. La ședința din 18 octombrie a fost adoptată o hotărâre „de a duce negocieri cu președintele Zemstvei guberniale în privința obținerii unui spațiu în noua clădire ce se construiește pentru muzeul Zemstvei”¹³. I. Halippa era de părerea că pentru înființarea muzeului sunt prea puține piese arheologice. La aceeași ședință, el a propus să se creeze mai multe secții printre care și una de arheologie care urma să se ocupe cu efectuarea săpăturilor arheologice, cu colectarea și studierea antichităților. Cercetând documentele de epocă constatăm că sub aspectul denumirii viitorului muzeu, nominalizările sunt multiple — muzeu de istorie, muzeu de arheologie, muzeu de antichități preistorice și istorice, muzeu de istorie și arheologie. Sub toate aceste denumiri, I. Halippa și adepții lui încercau să promoveze ideea muzeului național pentru Basarabia. Cu toate străduin-

țele și demersurile întreprinse, în Basarabia nu s-a reușit să se înființeze un asemenea muzeu. Motive de ordin obiectiv și subiectiv nu au permis crearea unui asemenea muzeu. Dar ideea creării unui muzeu național a dominat gândirea unor intelectuali basarabeni și aceasta este o dovadă convingătoare că Basarabia și după 100 de ani de ocupație străină rămânea o vatră de cultură și istorie românească.

O altă societate care a avut o activitate meritorie și a dat viață primului muzeu eparhial din Basarabia a fost Societatea bisericească istorico-arheologică din Basarabia. A luat ființă sub influența aceluiași interes viu față de antichitățile Basarabiei care a reușit să-l trezească în rândurile populației activitatea Societății științifice de arhivistică. Inaugurarea Societății a avut loc la 4 aprilie 1904, în sala de festivități a Seminarului teologic din Chișinău. Regulamentul Societății a fost întocmit de același neobosit I. Halippa. În Expunerea de motive se arată că Societatea s-a înființat datorită „necesității de a păstra și studia antichitățile locale bisericești și de a pregăti materialele necesare pentru scrierea istoriei eparhiei Chișinăului; Societatea și-a pus ca scop adunarea antichităților bisericești și crearea unui muzeu ce se va numi — Muzeul eparhial”¹⁴. În Statutul Societății se menționa că „Societatea caută, adună, cercetează obiectele vechi bisericești, material istoric și parțial etnografic de la persoanele particulare și de la instituții”¹⁵. În anul 1906, a fost inaugurat Muzeul eparhial cu trei secții: numismatică; cărți vechi; veșminte bisericești. Din anul 1912, muzeul a primit un sediu nou, în localul Casei eparhiale. Expoziția muzeului ocupa trei odăi „mari și luminoase”. Până la 1918, muzeul era deschis pentru public de trei ori pe săptămână, în caz de necesitate la orice oră. Muzeul s-a bucurat de un sprijin enorm din partea populației. În muzeu au fost depozitate importante colecții de la arhimandritul T. Donos, de la părintele Nicodim Petrovici, de la protoierul N. Crocos ș.a. Muzeul dispunea de frumoase și bogate

colecții de carte veche românească, de numismatică, de fotografii ce prezentau viața bisericească locală după 1812. Acest muzeu preferat de publicul basarabean a jucat un rol pozitiv pe planul păstrării tezaurului cultural național. A fost un templu de propagare a conștiinței naționale. A fost apreciat și susținut de N. Iorga și A. Lapedatu. După anul 1918, în viața muzeului va începe o nouă perioadă care va fi cea mai fructuoasă dar din păcate și ultima.

Începutul veacului XX marchează în istoria orașului Soroca înființarea Societății cercetătorilor ținutului Nistrea și a muzeului. Societatea a fost fondată la 13 mai 1907. Practic începutul muzeului a fost pus tot la această dată. Chiar la deschiderea Societății locuitorii din Soroca au adus pentru muzeu cărți vechi, monede etc. Societatea a fost creată din inițiativa unui grup de intelectuali locali, printre care N. Soltuz, primarul orașului, A. Aleinikov, președintele Zemstvei, V. Dașchevici ș.a. Conform Statutului, Societatea trebuia „să depisteze, să colecteze toate antichitățile și materialele istorice descoperite pe teritoriul Basarabiei, cele ce se referă la istoria ținutului Nistrea cu scopul creării unui muzeu pentru păstrarea antichităților și a obiectelor etnografice”¹⁶. Inițial, muzeul își avea sediul în localul Zemstvei. În luna martie 1908, muzeul a fost deschis pentru vizitatori. Și până în luna decembrie muzeul a fost vizitat de „217 de elevi, 95 vizitatori maturi și o grupă de 25 de persoane”¹⁷. La 1 ianuarie 1909, dispunea de un patrimoniu de 896 de piese, iar peste doi ani de 1 141 piese muzeistice. Numărul lor va crește în anii primului război mondial, când populația ținutului, din motive economice și politice, va oferi muzeului spre achiziționare diferite piese etnografice și numismatice. În ianuarie 1913, muzeul reușește să obțină un local nou — casa lui A. Gherman din centrul orașului cu trei camere destinate expoziției. O dată cu primirea noului local a avut loc sfințirea muzeului și deschiderea unei noi expoziții. La inaugurarea ei au fost rostite discursuri de oficialități orașului și de intelectuali care au muncit

pentru crearea muzeului. În raportul său despre activitatea muzeului până la 1913, V. Bogaevski menționa: „am înaintat ideea creării muzeului fiind convinși că populația va răspunde chemărilor noastre în vederea creării secției de etnografie și va aduce în muzeu vestimentație populară moldovenească și a celor veniți pe aceste meleaguri, obiecte de meșteșugărit, înregistrări a creației populare, descrieri a obiceiurilor populare, planurile diferitelor construcții vechi”¹⁸.

Din acest discurs observăm că muzeul din Soroca, încă de la început, și-a pus ca prim scop crearea unei secții etnografice în cadrul său. În anul 1913, muzeul avea trei secții: științele naturii; numismatică; etnografie. Existența unei secții de etnografie a constituit un punct de referință pentru muzeul respectiv și a marcat începutul studierii din punct de vedere etnografic a părții de nord a Basarabiei. Bogatul patrimoniu al muzeului din Soroca s-a risipit în vremurile grele din anii 1917—1918.

Societățile științifice înființate la sfârșitul secolului trecut în Basarabia au avut menirea de a colecta antichitățile basarabene, relicvele istorice, documente, cărți, piese etnografice și de a le prezenta publicului prin expoziții. Societățile au pus bazele studierii trecutului Basarabiei și au propagat ideea necesității muzeelor în societatea basarabeană. Prin conceptul de *muzeu național*, unii din membrii acestor societăți au încurajat și susținut conștiința națională a românilor din acest teritoriu.

Din analiza de până acum se desprinde o concluzie complexă. Apariția și dezvoltarea muzeelor în Basarabia până la 1918 a fost determinată de nivelul general al economiei, al culturii, de atitudinea țarismului rus față de muzeele din teritoriile naționale ale Imperiului Rus. Muzeele Basarabiei s-au înființat pe două căi — fie pe lângă Zemstve și erau instituții în care istoria naturală era pusă pe primul loc, fie ca rezultat al activității societăților științifice. Muzeul din această perioadă este complex — cu multe secții — științele naturii, etnografie, numismatică, industrie casnică etc. Rolul statului în organizarea muzeelor

se limita la înregistrarea lor și la o finanțare parțială.

Apariția și dezvoltarea muzeelor nu a fost uniformă pe tot teritoriul Basarabiei. Cu toate că partea de sud dispunea de bogate vestigii culturale, în epoca modernă nu au existat preocupări de creare a unor muzee. În pragul Marii Uniri, Basarabia dispunea de două muzee la Chișinău — Muzeul Zemstvei și Muzeul eparhial, un muzeu la Bender — Muzeul Zemstvei și un muzeu la Soroca — Muzeul Societății Cercetătorilor Ținutului Nistean.

Deși puține la număr, muzeele au lăsat urme benefice în istoria și cultura Basarabiei. Ele au trezit și au dezvoltat în societate conștiința de păstrare a bunurilor culturale în instituții specializate. În această perioadă instituția muzeală a fost concepută ca un mijloc de instruire. De asemenea, în muzeografia epocii moderne apare și ideea de muzeu național. Dar în linii mari, intelectualii n-au impus în conștiința societății necesitatea existenței muzeului național. Frunzașii mișcării naționale nu au avut în programul lor și sarcina creării muzeului național. Principalul obiectiv al acestei mișcări era deschiderea de școli cu predarea în limba română și înființarea de ziare, tot în limba română. Nu a existat un muzeu profilat exclusiv etnografic, dar în cadrul celor existente erau și însemnate colecții etnografice și de artă populară românească. La etapa dată nu putem vorbi despre o rețea muzeistică în Basarabia, organizarea și înființarea muzeelor nu devenise un impe-

rativ al vieții culturale din zonă. Ca muzeografi s-au înscris la loc de cinste în istoria muzeografiei din acea perioadă: A. Osterman, F. Porucic, A. Bezvali, P. Gore, I. Halippa.

Muzeul epocii moderne reflecta doar parțial specificul național și nu putea să satisfacă aspirațiile românilor din Basarabia. Ea avea să intre în România întregită cu o muzeografie creată după principiile muzeografiei ruse de la sfârșitul veacului al XIX-lea, dar și cu particularitățile sale individuale de dezvoltare.

NOTE

¹ Zemstvă — organ de autoadministrare locală, introdus în Basarabia de către țarismul rus la 1869.

² „Očerki muzenogo dela v SSSR”, Moskva, 1963, p. 292.

³ „Catalogul explicativ al Muzeului Zemstvei”, Chișinău, 1912, p. 1.

⁴ A.N.R.M., f. 65, inv. 2, d. 24, p. 5.

⁵ A.N.R.M., f. 65, inv. 2, d. 15, p. 22.

⁶ A.N.R.M., f. 65, inv. 2, d. 5, p. 13.

⁷ A.N.R.M., f. 65, inv. 2, d. 15, p. 2.

⁸ Ibidem.

⁹ „Școlinăe muzci i școlinăe excursii”, 1914, nr. 4, p. 48.

¹⁰ „Bessarabschii iujnăi crai”, 29 noiembrie 1914.

¹¹ Societatea Gubernială Științifică de Arhivistică „Studii”, vol. I, p. 400.

¹² Idem, Vol. I, p. 401.

¹³ Idem, Vol. XII, p. 528.

¹⁴ Societatea Bisericească Istórico-Arheologică, „Studii”, 1910, v. I, p. 19.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ „Godovoi otčet o deiatelnosti obščestva issledovatelei Pridnestrovia za 1913 god”, p. 17.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.